

Мосіюк Володимир. Інституційне забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві України. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2026. Випуск 1. С. 149-158.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2026.01.149>

УДК: 334.722:637.1:338.43:330.341.2(477)

JEL: Q12, Q13, P32, O17, R11

Мосіюк Володимир

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

E-mail: moswol@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7470-624X

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Молочне скотарство є важливою складовою аграрного сектору України та одним із ключових напрямів забезпечення продовольчої безпеки держави. В умовах воєнних та повосних трансформацій потреба у формуванні ефективного інституційного середовища розвитку сімейного підприємництва істотно зростає. Метою дослідження було обґрунтування засад інституційного забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві України.

Методи. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу та наукової абстракції - для дослідження сутності інституційного забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві та визначення ролі формальних і неформальних інститутів у функціонуванні сімейних господарств. Методи порівняльного аналізу, статистичного узагальнення та економічного оцінювання застосовано для аналізу сучасного стану розвитку сімейного молочного підприємництва, оцінки впливу кооперації, державної підтримки, цифровізації та євроінтеграційних процесів на ефективність функціонування сімейних молочних господарств. На основі інституційного та системного підходів обґрунтовано напрями удосконалення механізмів державної підтримки, розвитку кооперативних моделей, цифрової трансформації та формування інтегрованої системи інституційного забезпечення сімейного підприємництва у молочному скотарстві України.

Результати. У статті обґрунтовано значення інституційного забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві як важливої передумови підвищення економічної стійкості сімейних господарств, розвитку кооперації та забезпечення продовольчої безпеки України. Визначено ключові проблеми розвитку сімейного молочного підприємництва, серед яких недостатній рівень фінансового забезпечення, слабкий розвиток кооперативної інфраструктури, обмежений доступ до організованих каналів збуту, низький рівень цифровізації та складність адаптації до стандартів ЄС. Запропоновано напрями удосконалення інституційного середовища, які передбачають розвиток кооперативних моделей, цифровізацію управління, формування регіональних програм підтримки, розвиток дорадництва та створення інтегрованої системи взаємодії між державними органами, фінансовими установами, кооперативами та сімейними молочними господарствами.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні механізмів цифровізації сімейного підприємництва у молочному скотарстві та формуванні інтегрованих моделей інституційної підтримки сімейних молочних господарств. Перспективним напрямом є також дослідження інструментів адаптації сімейних ферм до стандартів ЄС, розвитку цифрової простежуваності продукції та удосконалення кооперативних моделей функціонування молочного сектору. Подальшого наукового опрацювання потребують питання розвитку людського капіталу, дорадництва та механізмів взаємодії між державними органами, фінансовими установами, кооперативами й сімейними молочними господарствами.

Ключові слова: сімейне підприємництво; молочне скотарство; сімейні фермерські господарства; інституційне забезпечення; кооперація; державна підтримка; цифровізація; молочна галузь; конкурентоспроможність; євроінтеграція; сільські території.

Вступ.

Молочне скотарство є важливою складовою аграрного сектору України та одним із ключових напрямів забезпечення продовольчої безпеки держави. Водночас сучасний стан галузі характеризується скороченням поголів'я великої рогатої худоби, зниженням обсягів виробництва молока та погіршенням економічної стійкості дрібних виробників. Особливого значення в таких умовах набуває розвиток сімейного підприємництва, яке забезпечує зайнятість сільського населення, підтримує соціально-економічну стабільність сільських територій та формує основу локального аграрного виробництва.

В умовах воєнних та повоєнних трансформацій потреба у формуванні ефективного інституційного середовища розвитку сімейного підприємництва істотно зростає. Інституційне забезпечення охоплює систему нормативно-правового регулювання, механізми державної підтримки, фінансові інструменти, кооперативні структури, інфраструктурні елементи та соціально-економічні механізми взаємодії між суб'єктами ринку. Саме ефективність інституційного середовища значною мірою визначає рівень конкурентоспроможності сімейних молочних господарств і можливості їх інтеграції до організованого ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових публікацій Ю. В. Солоненка, О. Г. Шпикуляка, М. Й. Маліка, Ю. О. Лупенка, В. К. Збарського, І. М. Беженар, С. Нікітченка, В. Гуменюка, В. Карпенка, І. В. Свиноуса та інших науковців свідчить, що дослідники значну увагу приділяють інституційним засадам розвитку сімейного фермерства, кооперації, організаційно-економічним моделям функціонування сімейних господарств та проблемам розвитку молочного скотарства України. У наукових працях розкрито роль сімейних фермерських господарств у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку сільських територій, формуванні кооперативних зв'язків та адаптації аграрного сектору до сучасних економічних і євроінтеграційних викликів. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання цифровізації сімейного молочного підприємництва, формування інтегрованих моделей інституційної підтримки сімейних господарств, розвитку людського капіталу та адаптації сімейних молочних ферм до умов воєнних і повоєнних трансформацій.

Мета.

Метою дослідження було обґрунтування засад інституційного забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві України.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу та наукової абстракції - для дослідження сутності інституційного забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві та визначення ролі формальних і неформальних інститутів у функціонуванні сімейних господарств. Методи порівняльного аналізу, статистичного узагальнення та економічного оцінювання застосовано для аналізу сучасного стану розвитку сімейного молочного

підприємництва, оцінки впливу кооперації, державної підтримки, цифровізації та євроінтеграційних процесів на ефективність функціонування сімейних молочних господарств. На основі інституційного та системного підходів обґрунтовано напрями удосконалення механізмів державної підтримки, розвитку кооперативних моделей, цифрової трансформації та формування інтегрованої системи інституційного забезпечення сімейного підприємництва у молочному скотарстві України.

Результати.

Сімейне підприємство у молочному скотарстві є важливим елементом розвитку аграрної економіки та забезпечення життєздатності сільських територій. Сімейні молочні господарства виконують не лише виробничу, а й соціально-економічну функцію, підтримуючи зайнятість населення, зберігаючи трудовий потенціал села та формуючи локальну економічну активність. У багатьох країнах світу сімейні ферми розглядаються як основа сталого розвитку аграрного сектору, оскільки вони поєднують економічну ефективність із соціальною стабільністю та раціональним використанням природних ресурсів. На думку науковців, розвиток сімейного підприємства сприяє формуванню стійких локальних продовольчих систем, підвищенню рівня самозайнятості населення та зміцненню соціального капіталу сільських територій [1].

Сучасні дослідники аграрної економіки наголошують, що сімейні молочні господарства мають значний потенціал для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку внутрішнього ринку молочної продукції [2].

Зокрема, представники концепції сталого розвитку вважають, що сімейне фермерство забезпечує більш гнучку адаптацію до кризових явищ, ефективніше використовує трудові ресурси та сприяє диверсифікації сільської економіки [3].

Водночас, прихильники неінституційного підходу підкреслюють, що ефективність функціонування сімейних господарств значною мірою залежить від якості інституційного середовища, рівня державної підтримки, розвитку кооперації та доступу до ринкової інфраструктури [4].

Попри значний потенціал, розвиток сімейного молочного підприємства в Україні стримується низкою системних проблем. Серед основних обмежень слід виділити недостатній рівень фінансового забезпечення, високі виробничі витрати, низький рівень технічної модернізації, обмежений доступ до організованих каналів збуту та слабкий розвиток кооперативної інфраструктури. Значна частина малих виробників функціонує в умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів, сучасного обладнання та інноваційних технологій. Крім того, сімейні господарства часто мають труднощі із дотриманням сучасних вимог щодо якості та безпечності молочної продукції, що ускладнює їх інтеграцію до організованого ринку та експортних каналів збуту.

Науковці також звертають увагу на соціально-демографічні проблеми розвитку сімейного підприємства у молочному скотарстві. Скорочення чисельності сільського населення, трудова міграція молоді та старіння трудових ресурсів негативно впливають на кадровий потенціал галузі [5]. В умовах воєнних викликів ці проблеми посилюються через руйнування інфраструктури, зростання ризиків ведення господарської діяльності та погіршення економічної стійкості сільських територій.

Інституційне забезпечення розвитку сімейного підприємства охоплює систему формальних і неформальних інститутів, які визначають умови функціонування суб'єктів господарювання. До формальних інститутів належать нормативно-правове регулювання, державні програми підтримки, податкові механізми, кредитні інструменти, системи сертифікації продукції та механізми державного контролю якості. На думку багатьох дослідників, ефективність формальних інститутів визначається рівнем прозорості державної політики, стабільністю регуляторного середовища та доступністю фінансової підтримки для малих виробників [6].

Неформальні інститути включають рівень довіри між учасниками ринку, традиції ведення господарства, соціальний капітал, кооперативну культуру та готовність до колективної взаємодії.

Представники інституційної теорії наголошують, що саме неформальні інститути часто визначають успішність кооперативних моделей розвитку сімейного підприємництва. Низький рівень довіри між виробниками, недостатній розвиток культури кооперації та слабка інтеграція локальних громад можуть істотно обмежувати ефективність функціонування сімейних молочних господарств.

У сучасних умовах важливого значення набуває формування комплексного інституційного середовища, яке поєднуватиме механізми державної підтримки, розвиток кооперації, цифровізацію управління та інтеграцію сімейних господарств до ланцюгів доданої вартості. Такий підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сімейного молочного підприємництва, забезпеченню економічної стійкості сільських територій та розвитку ефективної моделі функціонування молочного скотарства України.

Важливим напрямом розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві є удосконалення механізмів державної підтримки, оскільки саме малі та сімейні господарства найбільше залежать від доступності фінансових ресурсів, інфраструктури та інституційного супроводу [7]. У сучасних умовах державна політика повинна бути орієнтована на стимулювання створення сімейних молочних ферм, компенсацію витрат на придбання обладнання, підтримку розвитку кооперативів, пільгове кредитування та фінансування програм модернізації виробництва. Особливого значення набувають грантові програми підтримки малого аграрного бізнесу та механізми часткового гарантування кредитів, які дозволяють знизити фінансові ризики для виробників молока.

Нині, у структурі виробництва молока господарства населення та сімейні ферми продовжують забезпечувати понад 60 % валового виробництва молока, що свідчить про їх важливу роль у функціонуванні молочного ринку. Водночас більшість дрібних виробників мають обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, а рівень технічного оснащення сімейних господарств залишається значно нижчим порівняно з великими аграрними підприємствами.

У післявоєнний період державна підтримка повинна бути спрямована не лише на компенсацію поточних витрат, а й на формування довгострокових стимулів розвитку сімейного молочного підприємництва. Одним із ключових напрямів є підтримка створення сімейних молочних ферм через механізми часткової компенсації вартості будівництва тваринницьких приміщень, закупівлі племінної худоби та сучасного обладнання. Практика попередніх років свідчить, що державні програми компенсації вартості доїльного обладнання та техніки сприяли активізації інвестиційної діяльності у малих господарствах і підвищенню якості молочної продукції [8].

Важливим елементом державної підтримки є пільгове кредитування суб'єктів сімейного підприємництва. Програми кредитування за механізмом «5–7–9 %» створюють можливості для залучення обігового та інвестиційного капіталу, однак доступ малих виробників до кредитних ресурсів часто залишається обмеженим через недостатній рівень заставного забезпечення та високі фінансові ризики. Саме тому актуальним є розвиток механізмів часткового гарантування кредитів, які широко застосовуються у країнах ЄС для підтримки сімейного фермерства та кооперативного сектору.

Суттєву роль у розвитку сімейного молочного підприємництва відіграють грантові програми. У 2023–2025 рр. в Україні реалізовувалися програми міжнародної та державної підтримки малого аграрного бізнесу, спрямовані на розвиток сімейних ферм, кооперативів та переробки сільськогосподарської продукції. Зокрема, грантові механізми використовувалися для фінансування закупівлі обладнання, розвитку систем охолодження молока, підтримки кооперативної інфраструктури та створення локальних переробних потужностей.

Важливим напрямом державної політики має стати стимулювання розвитку молочних кооперативів. Кооперативні моделі дозволяють сімейним господарствам спільно використовувати обладнання, організувати збут продукції, знижувати логістичні витрати та підвищувати переговорну силу на ринку.

Крім фінансової підтримки, важливим елементом державної політики є розвиток

дорадництва, професійного навчання та цифрової підтримки сімейних господарств. Формування регіональних центрів консультаційного супроводу, впровадження цифрових платформ для обліку та реалізації продукції, а також навчання фермерів сучасним технологіям виробництва сприятимуть підвищенню ефективності функціонування сімейного підприємництва у молочному скотарстві.

У сучасних умовах державна підтримка повинна мати комплексний характер і поєднувати фінансові, організаційні, інституційні та цифрові інструменти стимулювання розвитку сімейного підприємництва. Реалізація таких підходів сприятиме модернізації молочного скотарства, підвищенню конкурентоспроможності сімейних господарств та забезпеченню сталого розвитку сільських територій України.

Кооперація є одним із ключових чинників розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві України та важливим інструментом підвищення економічної стійкості малих виробників в умовах сучасних ринкових трансформацій. В умовах високої фрагментації виробництва та обмеженого доступу до фінансових ресурсів кооперативні моделі дозволяють сімейним господарствам об'єднувати виробничі, фінансові й організаційні ресурси для досягнення спільних економічних результатів [9]. Об'єднання виробників у кооперативи сприяє зниженню трансакційних витрат, пов'язаних із закупівлею кормів, ветеринарних препаратів, обладнання та організацією збуту продукції. За оцінками науковців і профільних асоціацій, колективно придбання ресурсів у межах кооперативів дозволяє скоротити витрати на матеріально-технічне забезпечення на 10–15 %, а витрати на логістику та збут - до 20 % [10]. Крім того, кооперативи забезпечують стабільніший доступ до каналів реалізації продукції та підвищують переговорну силу малих виробників у взаємовідносинах із переробними підприємствами та торговельними мережами.

Важливою перевагою кооперації є можливість організації спільної переробки молока та формування локальних ланцюгів доданої вартості. Участь сімейних господарств у кооперативних переробних проєктах сприяє виробництву продукції з вищою доданою вартістю, диверсифікації каналів реалізації та зростанню доходів виробників. За даними експертних оцінок, прибутковість реалізації переробленої молочної продукції може перевищувати прибутковість продажу сировини на 25–40 %. У країнах ЄС кооперативи забезпечують понад 50 % переробки молока, а в окремих країнах - Данії, Нідерландах та Фінляндії - цей показник перевищує 80 %, що свідчить про високу ефективність кооперативних моделей організації молочного бізнесу [11].

В Україні розвиток молочних кооперативів має позитивну динаміку, однак їх частка у структурі ринку залишається недостатньою. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2024 р. в Україні функціонувало понад 1200 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, з яких близько 15–20 % спеціалізувалися на молочному напрямі. Водночас значна частина кооперативів працює у формальному форматі та не забезпечує повного циклу заготівлі, переробки й реалізації продукції.

Кооперативні структури виконують не лише економічну, а й соціальну функцію. Вони сприяють формуванню соціального капіталу, розвитку довіри між виробниками та підвищенню рівня самоорганізації сільського населення. На думку представників інституційної економіки, кооперація дозволяє компенсувати інституційну слабкість дрібних форм господарювання та створює передумови для інтеграції сімейних ферм до організованого аграрного ринку.

В умовах воєнних і повоєнних викликів значення кооперативних моделей істотно зростає. Кооперативи дозволяють ефективніше організовувати логістичні процеси, спільно використовувати обладнання для охолодження та зберігання молока, залучати грантове й кредитне фінансування.

Сучасний розвиток кооперації передбачає інтеграцію цифрових технологій у систему управління кооперативами. Використання цифрових платформ обліку, електронного документообігу, систем моніторингу якості молока та цифрової простежуваності продукції дозволяє підвищити прозорість функціонування кооперативних структур і покращити координацію взаємодії між учасниками. Цифровізація також сприяє скороченню адміністративних витрат і підвищенню ефективності управління збутовими процесами.

Розвиток кооперативного підприємництва у молочному скотарстві стримується низкою

проблем, серед яких недостатній рівень довіри між виробниками, слабка управлінська підготовка, обмеженість фінансових ресурсів та недостатній розвиток кооперативної культури. У зв'язку з цим важливого значення набуває формування ефективної системи державної підтримки кооперативів, яка повинна включати фінансування кооперативної інфраструктури, компенсацію вартості обладнання, розвиток дорадництва та підтримку створення локальних молокопереробних центрів.

Розвиток кооперації у молочному скотарстві сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сімейних господарств, формуванню ефективних ланцюгів доданої вартості, розвитку сільських територій та забезпеченню економічної стійкості молочного сектору України.

У контексті євроінтеграції важливого значення набуває адаптація сімейних молочних господарств до вимог ЄС щодо безпечності та якості продукції, оскільки саме відповідність європейським стандартам визначає можливості інтеграції виробників до організованого ринку та формування конкурентоспроможного молочного сектору. Гармонізація системи виробництва молока із вимогами ЄС передбачає не лише вдосконалення технологічних процесів, а й комплексну трансформацію організаційно-економічних та інституційних механізмів функціонування сімейних господарств [12].

Одним із ключових напрямів адаптації є впровадження сучасних ветеринарно-санітарних стандартів та систем контролю безпечності продукції відповідно до принципів НАССР. Для сімейних молочних господарств це означає необхідність модернізації доїльного обладнання, покращення умов утримання тварин, дотримання вимог щодо охолодження та зберігання молока, а також забезпечення постійного ветеринарного контролю.

Суттєвого значення набуває розвиток систем простежуваності молочної продукції, які є обов'язковою умовою функціонування агропродовольчих ринків ЄС. Система простежуваності передбачає можливість відстеження всіх етапів виробництва продукції - від ідентифікації тварини та контролю умов утримання до транспортування, переробки та реалізації молока. У країнах ЄС цифрові системи простежуваності дозволяють знизити ризики потрапляння небезпечної продукції на ринок та підвищують рівень довіри споживачів до виробників.

Для сімейних молочних господарств України розвиток цифрової простежуваності потребує впровадження електронної ідентифікації тварин, цифрового обліку виробництва молока та автоматизованих систем моніторингу якості продукції. Водночас автоматизовані системи контролю якості молока сприяють оперативному виявленню порушень технологічного процесу та покращенню санітарних показників продукції.

Важливим напрямом адаптації до вимог ЄС є модернізація матеріально-технічної бази сімейних молочних господарств. За оцінками експертів, понад 65 % малих виробників молока в Україні потребують оновлення доїльного обладнання та систем охолодження молока.

У сучасних умовах цифровізація виробничих процесів стає одним із ключових чинників підвищення конкурентоспроможності сімейного молочного підприємництва. Використання автоматизованих систем управління фермою, цифрового моніторингу продуктивності тварин, електронного документообігу та мобільних платформ управління дозволяє підвищити продуктивність праці, скоротити виробничі витрати та покращити контроль якості продукції.

Особливого значення в умовах євроінтеграції набуває розвиток кооперативних моделей адаптації сімейних господарств до стандартів ЄС. Кооперативи можуть забезпечувати спільне використання сучасного обладнання, організацію лабораторного контролю якості молока, впровадження цифрових систем простежуваності та централізоване проходження сертифікації продукції. Такий підхід дозволяє суттєво знизити індивідуальні витрати виробників на модернізацію виробництва та спрощує інтеграцію малих господарств до організованого ринку.

Важливою складовою адаптації є також розвиток системи дорадництва та професійної підготовки виробників. Сімейні молочні господарства потребують консультаційної підтримки щодо впровадження європейських стандартів виробництва, ветеринарно-санітарних вимог, цифрових

технологій та систем управління якістю. Формування інтегрованої системи державної, консультативної та цифрової підтримки сприятиме прискоренню адаптації сімейного молочного підприємництва до вимог європейського ринку та підвищенню конкурентоспроможності молочного скотарства України. Важливим напрямом інституційного розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві є формування регіональних програм підтримки сімейних молочних господарств з урахуванням специфіки територіального розвитку, ресурсного потенціалу регіонів, рівня розвитку інфраструктури та демографічної ситуації на сільських територіях. Диференційований підхід до формування регіональної політики дозволить враховувати особливості функціонування молочного скотарства у різних природно-економічних зонах України та забезпечити більш ефективне використання фінансових і організаційних ресурсів.

У сучасних умовах значна частина сімейних молочних господарств функціонує у регіонах із недостатньо розвиненою інфраструктурою заготівлі, охолодження та транспортування молока. У зв'язку з цим регіональні програми підтримки повинні передбачати фінансування створення локальних пунктів охолодження молока, кооперативних центрів заготівлі продукції та розвиток транспортної інфраструктури.

Одним із ключових напрямів регіональної підтримки є створення центрів консультативного супроводу, професійного навчання та цифрової підтримки сімейних ферм. Такі центри можуть забезпечувати виробників інформацією щодо сучасних технологій утримання тварин, ветеринарно-санітарних вимог, систем управління якістю, доступу до грантових програм та механізмів державної підтримки. Важливим напрямом діяльності консультативних центрів є також підвищення рівня цифрової грамотності фермерів та навчання використанню сучасних цифрових рішень у молочному скотарстві.

У контексті цифровізації аграрного сектору доцільним є формування регіональних цифрових платформ підтримки сімейного молочного підприємництва. Такі платформи можуть забезпечувати електронний облік виробництва молока, цифровий моніторинг продуктивності тварин, доступ до електронних торговельних майданчиків, онлайн-консультацій та систем електронного документообігу.

Суттєвого значення набуває створення регіональних центрів цифрового супроводу сімейних молочних господарств, які забезпечуватимуть технічну підтримку впровадження автоматизованих систем управління фермою, цифрової простежуваності продукції та електронної ідентифікації тварин. Використання цифрових технологій дозволяє оптимізувати виробничі процеси, покращити контроль якості молока та забезпечити відповідність продукції вимогам європейського ринку.

Важливою складовою регіональної підтримки є стимулювання розвитку кооперативної інфраструктури. Створення регіональних молочних кооперативів, центрів спільного користування технікою та локальних переробних потужностей сприятиме інтеграції сімейних господарств до ланцюгів доданої вартості та підвищенню економічної ефективності виробництва.

Для забезпечення стійкого розвитку сімейного підприємництва доцільно формувати інтегровану модель інституційної підтримки, яка поєднуватиме державні органи, фінансові установи, кооперативи, дорадчі служби, наукові установи та цифрові платформи. Така модель повинна забезпечувати комплексний супровід сімейних господарств - від фінансування та технологічної модернізації до консультативної підтримки й цифрової інтеграції у ринок.

У межах інтегрованої моделі важливого значення набуває розвиток партнерства між державою, бізнесом і науковими установами. Науково-освітні центри можуть забезпечувати розробку інноваційних технологій виробництва, підготовку кадрів та адаптацію сімейних господарств до стандартів ЄС. Водночас фінансові установи та міжнародні організації можуть брати участь у реалізації програм пільгового кредитування, грантової підтримки та страхування ризиків.

Комплексний розвиток інституційної підтримки сприятиме підвищенню економічної ефективності сімейних молочних господарств, розвитку конкурентоспроможного молочного сектору та забезпеченню соціально-економічної стійкості сільських територій України.

Висновки і перспективи.

Інституційне забезпечення розвитку сімейного підприємництва у молочному скотарстві є важливою передумовою підвищення ефективності функціонування молочної галузі України та забезпечення сталого розвитку сільських територій. Формування сприятливого інституційного середовища сприяє розвитку кооперації, покращенню доступу до фінансових ресурсів, модернізації виробництва та інтеграції сімейних господарств до організованого ринку.

Стратегічними напрямками удосконалення інституційного забезпечення мають стати розвиток кооперативних моделей, цифровізація управління, адаптація до стандартів ЄС, удосконалення механізмів державної підтримки та формування інтегрованої системи взаємодії між суб'єктами молочного ринку. Реалізація зазначених напрямів сприятиме формуванню конкурентоспроможного та стійкого сімейного підприємництва у молочному скотарстві України.

Важливого значення у сучасних умовах набуває також посилення ролі регіональної політики та цифрової трансформації у системі підтримки сімейних молочних господарств. Інтеграція цифрових платформ управління, систем простежуваності продукції, електронного дорадництва та механізмів онлайн-доступу до фінансових і консультаційних послуг сприятиме підвищенню прозорості функціонування молочного ринку та ефективності діяльності сімейних ферм. Комплексне поєднання інституційних, фінансових, кооперативних і цифрових механізмів підтримки створить передумови для модернізації молочного скотарства, розвитку локальних ланцюгів доданої вартості та зміцнення продовольчої безпеки України. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні механізмів цифровізації сімейного підприємництва у молочному скотарстві та формуванні інтегрованих моделей інституційної підтримки сімейних молочних господарств. Перспективним напрямом є також дослідження інструментів адаптації сімейних ферм до стандартів ЄС, розвитку цифрової простежуваності продукції та удосконалення кооперативних моделей функціонування молочного сектору. Подальшого наукового опрацювання потребують питання розвитку людського капіталу, дорадництва та механізмів взаємодії між державними органами, фінансовими установами, кооперативами й сімейними молочними господарствами.

Список використаних джерел

1. Солоненко Ю. В. Інституалізація сімейного фермерського господарства в контексті розвитку сімейного бізнесу в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2016. № 3. С. 55–62.
2. Нікітченко С., Гуменюк В., Карпенко В., Андрушко В. Формування ефективної моделі сімейного фермерського господарства у сфері молочного скотарства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. Vol. 340, No. 2. P. 682–690. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-2-104>
3. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Становлення організаційно-економічної моделі сімейного фермерства в Україні: інституційні засади, проблеми та пріоритети. *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 86–98. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201909086>
4. Збарський В. К., Алексеєва Ю. Ю. Особливості трансформації сільських домогосподарств у сімейні фермерські господарства. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 23–29.
5. Беженар І. М., Скиба Г. І., Кравченко С. А. Тенденції розвитку сімейних фермерських господарств. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2024. № 2 (74). С. 136–147. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-19>
6. Лупенко Ю., Шпикуляк О., Малік М., Ксенофонтова К., Морозова А. Розвиток сімейних фермерських господарств в умовах воєнного часу та перспективи повоєнного відновлення України. *Аграрна економіка*. 2023. Т. 16, № 1–2. С. 9–22. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.01-02.009>
7. Солоненко Ю. В. Інституалізація сімейного фермерського господарства в контексті розвитку сімейного бізнесу в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2016. № 3. С. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/180-3/8>
8. Шуст О., Свиноус І., Присяжнюк Н., Кузьменко О. Холдинізація в молочному скотарстві та її вплив на продовольчу безпеку України. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 6 (57). С. 196–204. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-26>
9. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А. Інституційна формалізація розвитку сімейних фермерських господарств в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 72–85. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221->

1055.201810072

10. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М., Вітвіцький В. В., Шпикуляк О. Г. *Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект*. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 432 с.

11. Іванов С. В., Рогоза М. Є., Кузьменко О. К. Зарубіжний досвід розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 5 (77). С. 45–53.

12. Ібатуллін М. І. Короткострокові та довгострокові виклики при гармонізації національного законодавства із нормами ЄС в сфері харчової промисловості. *Інноваційна економіка*. 2014. № 4. С. 63–67.

Статтю отримано: 16.01.2026 / Рецензування 01.03.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Volodymyr Mosiyuk

Postgraduate Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: moswol@ukr.net

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7470-624X>

INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF FAMILY ENTREPRENEURSHIP IN DAIRY FARMING IN UKRAINE

Abstract

Introduction. Dairy farming is an important component of Ukraine's agricultural sector and a key area for ensuring the country's food security. In the context of military and post-war transformations, the need to create an effective institutional environment for the development of family entrepreneurship is growing significantly. This study aimed to substantiate the foundations of institutional support for the development of family entrepreneurship in dairy farming in Ukraine.

Methods. The study utilized a combination of general and specialized scientific methods, including theoretical generalization, systems analysis, and scientific abstraction, to explore the essence of institutional support for the development of family entrepreneurship in dairy farming and determine the role of formal and informal institutions in the functioning of family farms. Comparative analysis, statistical generalization, and economic assessment were used to analyze the current state of family dairy entrepreneurship and assess the impact of cooperation, government support, digitalization, and European integration processes on the efficiency of family dairy farms. Using institutional and systems approaches, we substantiated areas for improving government support mechanisms, developing cooperative models, digital transformation, and creating an integrated system of institutional support for family entrepreneurship in dairy farming in Ukraine.

Results. The article substantiates the importance of institutional support for the development of family entrepreneurship in dairy farming as a prerequisite for increasing the economic sustainability of family farms, developing cooperation, and ensuring food security for Ukraine. Key challenges facing the development of family dairy entrepreneurship are identified, including insufficient financial support, underdeveloped cooperative infrastructure, limited access to organized distribution channels, low levels of digitalization, and difficulties adapting to EU standards. Suggested areas for improving the institutional environment include the cooperative models development, digitalization of governance, the formation of regional support programs, the development of consultations, and the creation of an integrated system of interaction between government agencies, financial institutions, cooperatives, and family dairy farms.

Discussion. Prospects for further research include developing mechanisms for the digitalization of family entrepreneurship in dairy farming and the formation of integrated models of institutional support for family dairy farms. A promising area is the study of tools for adapting family farms to EU standards, developing digital traceability of products, and improving cooperative models for the dairy sector. Issues of human capital development, consultations, and interaction mechanisms between government agencies, financial institutions, cooperatives, and family dairy farms require further scientific study.

Keywords: family entrepreneurship; dairy farming; family farms; institutional support; cooperation; state support; digitalization; dairy industry; competitiveness; European integration; rural areas.

References

1. Solonenko, Yu. V. (2016). Instyтуалізація сімейного фермерського господарства в контексті розвитку сімейного бізнесу в Україні [Institutionalization of family farming in the context of family business development in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika*, 3, 55–62. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/180-3/8>
2. Nikitchenko, S., Humeniuk, V., Karpenko, V., & Andrushko, V. (2025). Formuvannya efektyvnoi modeli

simeinoho fermerskoho hospodarstva u sferi molochnoho skotarstva [Formation of an effective model of family farming in dairy cattle breeding]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 340(2), 682–690. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-2-104>

3. Shpykuliak, O. H., & Malik, M. Y. (2019). Stanovlennia orhanizatsiino-ekonomichnoi modeli simeinoho fermerstva v Ukraini: instytutsiini zasady, problemy ta priorityty [Formation of the organizational and economic model of family farming in Ukraine: institutional foundations, problems and priorities]. *Ekonomika APK*, 9, 86–98. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201909086>

4. Zbarskyi, V. K., & Aliksieieva, Yu. Yu. (2017). Osoblyvosti transformatsii silskykh domohospodarstv u simeini fermerski hospodarstva [Features of transformation of rural households into family farms]. *Ekonomika APK*, 7, 23–29.

5. Bezhenar, I. M., Skyba, H. I., & Kravchenko, S. A. (2024). Tendentsii rozvytku simeinykh fermerskykh hospodarstv [Trends in the development of family farms]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky*, 2(74), 136–147. <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-19>

6. Lupenko, Yu., Shpykuliak, O., Malik, M., Ksenofontova, K., & Morozova, A. (2023). Rozvytok simeinykh fermerskykh hospodarstv v umovakh voiennoho chasu ta perspektyvy povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Development of family farms under martial law and prospects for post-war recovery of Ukraine]. *Ahrama ekonomika*, 16(1–2), 9–22. <https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.01-02.009>

7. Solonenko, Yu. V. (2016). Instytualizatsiia simeinoho fermerskoho hospodarstva v konteksti rozvytku simeinoho biznesu v Ukraini [Institutionalization of family farming in the context of family business development in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Ekonomika*, 3, 55–62. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/180-3/8>

8. Shust, O., Slynous, I., Prysiazhniuk, N., & Kuzmenko, O. (2025). Kholdynizatsiia v molochnomu skotarstvi ta yii vplyv na prodovolchu bezpeku Ukrainy [Holdingization in dairy cattle breeding and its impact on food security of Ukraine]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 6(57), 196–204. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-26>

9. Malik, M. Y., Shpykuliak, O. H., & Mamchur, V. A. (2018). Instytutsiina formalizatsiia rozvytku simeinykh fermerskykh hospodarstv v Ukraini [Institutional formalization of family farms development in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 10, 72–85. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201810072>

10. Lupenko, Yu. O., Malik, M. Y., Zaiats, V. M., Vitvitskyi, V. V., & Shpykuliak, O. H. (2020). *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt* [Development of entrepreneurship and cooperation: institutional aspect]. Kyiv: NNTs “IAE”.

11. Ivanov, S. V., Rohoza, M. Ye., & Kuzmenko, O. K. (2016). Zarubizhnyi dosvid rozvytku silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv [Foreign experience in the development of agricultural service cooperatives]. *Naukovi visnyk PUET. Serii “Ekonomichni nauky”*, 5(77), 45–53.

12. Ibatullin, M. I. (2014). Korotkostrokovyi ta dovhostrokovyi vyklyky pry harmonizatsii natsionalnoho zakonodavstva iz normamy YeS v sferi kharchovoi promyslovosti [Short-term and long-term challenges in harmonization of national legislation with EU norms in the food industry]. *Innovatsiina ekonomika*, 4, 63–67.

Received: 01.16.2026 / Review 03.01.2026 / Accepted 04.30.2026

